

راه

تاریخ شفاهی دکتر محسن رضایی

جلد اول

دوران مبارزه، بحران و تردیدهای سیاسی

دکتر حسین اردستانی

مرکز اسناد و تحقیقات دفاع مقدس

تهران - بهمن ۱۳۹۴

سرشناسه	: رضایی میرقائد، محسن، ۱۳۳۳ -
عنوان و نام پدیدآور	: راه : تاریخ شفاهی دکتر محسن رضایی / حسین اردستانی.
مشخصات نشر	: تهران: سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، مرکز اسناد و تحقیقات دفاع مقدس، ۱۳۹۴ -
مشخصات ظاهری	: ج: مصور(رنگی).
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۵۴۴۳-۵۹-۲ : ۳۴۰۰۰۰ ریال
وضعیت فهرست نویسی	: فیپا
یادداشت	: نمایه.
مندرجات	: ج. ۱. دوران مبارزه، بحران گروه‌های سیاسی
شناسه افزوده	: اردستانی، حسین، ۱۳۳۷ -، مصاحبه‌گر و تدوین‌کننده
موضوع	: رضایی میرقائد، محسن، ۱۳۳۳ - -- مصاحبه‌ها
موضوع	: ایران -- تاریخ -- انقلاب اسلامی، ۱۳۵۷
رده بندی دیوب	: ۹۵۵/۰۸۴۴۰۹۲
رده بندی شکره	: DSR ۱۶۷۰ / ۶آ۵ ۱۳۹۴
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۱۱۶۱۰۵

راه تاریخ شفاهی دکتر محسن رضایی

جلد اول دوران مبارزه، بحران گروه‌های سیاسی

دکتر حسین اردستانی

ویراستار: زهرا گل محمدی ■ طرح جلد: عاطفه اکبری ■ گرافیک: محسن داودی و سید هادی خاوشی

لیتوگرافی: فرایند گویا ■ چاپ: ستاره سبز ■ ناظر فنی: محمد بهروزی

چاپ اول: ۱۳۹۴ ■ شمارگان: ۱۵۰۰ نسخه

قیمت: ۳۴۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۵۴۴۳-۵۹-۲ ■ ISBN: 978-600-5443-59-2

کلیه حقوق متعلق به مرکز اسناد و تحقیقات دفاع مقدس است.

نقل از کتاب با ذکر مأخذ مجاز و هرگونه بهره‌برداری دیگر منوط به اجازه کتبی این مرکز می‌باشد.

مراکز پخش:

۱. تهران، خیابان انقلاب، خیابان ۱۲ فروردین، ساختمان ناشران، طبقه اول، شماره ۴، تلفن: ۶۶۴۸۱۵۳۱
۲. تهران، خیابان انقلاب، خیابان فخررازی، مجتمع ناشران فخررازی، انتشارات مرکز اسناد و تحقیقات دفاع مقدس
۳. خرمشهر، جنب مسجدجامع، بازار شهید محمد جهان‌آرا، شماره ۲۷

پیشگفتار / ۱۳

مقدمه / ۱۷

مقدمه دکتر محسن رضایی / ۲۳

بخش اول: خانواده و نوجوانی

جلسه اول: خانواده

چکیده / ۲۹

ایل بختیاری خاستگاه من / ۳۲

جدّ من میزبان حضرت رضا^(ع) / ۳۵

نذر مادر در امامزاده بابا روزبهان / ۳۶

لدن و کودک / ۳۸

وضعیت نیمی از خانواده / ۳۸

غیر دینی از بختیاری / ۴۰

زندگی در چادر و سخره های کوچ / ۴۰

چوپانی در کودکی و مشکلات آن / ۴۳

حمله ملخها به مسجد سلیمان / ۴۴

سکونت در مسجد سلیمان / ۴۶

دوران تحصیل / ۴۷

روحیات پدر و مادر / ۵۰

فوت پدر و مادر / ۵۲

جلسه دوم: فعالیت های فرهنگی - مذهبی

چکیده / ۵۳

دوران کودکی و نوجوانی / ۵۴

ساختن خانه در شب / ۶۰

کارگری و تدریس خصوصی در فصل تابستان / ۶۰

آغاز فعالیت فکری و فرهنگی در مسجد محل / ۶۱

ردپای ساواک در مسجد محله / ۶۵

فعالیت های روحی، جسمی و فکری / ۶۵

ورود به دبیرستان / ۶۶

مهم ترین عامل تأثیرگذار بر شخصیت من / ۶۸

ورود به هنرستان شرکت نفت / ۶۸

جلسه سوم: هنرستان

چکیده / ۷۷

ورود به هنرستان و سکونت در اهواز / ۷۸

پرسش‌های ذهنی / ۸۱

تشکیل جلسات نیمه‌مخفی / ۸۲

خودسازی و تزکیه نفس / ۸۵

جذب‌شدن بعضی از دبیران هنرستان به مبارزه / ۸۸

ورود به مبارزه سیاسی / ۹۳

واکنش به جشن‌های ۲۵۰۰ ساله شاهنشاهی / ۹۹

ورزش چریکی و ورود به مبارزه مسلحانه / ۱۰۵

آمادگی برای تخریب مجسمه رضاخان / ۱۰۶

عملیات انفجار دکل برق در اهواز / ۱۰۹

جلسه چهارم: تشکیل خانه تیمی

چکیده / ۱۱۳

استمرار مبارزه سیاسی در انجمن دین و دانش / ۱۱۴

به‌چالش کشیدن خط مشی انجمن بجتیه / ۱۱۶

تکثیر و توزیع اعلامیه‌های امام / ۱۱۶

شرکت در سخنرانی دکتر علی شریعتی / ۱۲۰

تشکیل خانه تیمی در اهواز / ۱۲۱

رعایت اصول اولیه در مبارزه چریکی / ۱۲۴

دستگیری و زندانی‌شدن / ۱۳۰

جلسه پنجم: زندان و ساواک

چکیده / ۱۳۵

دوره زندان و شکنجه / ۱۳۶

اعتراف یکی از دوستان و افزایش فشار ساواک / ۱۳۹

راهکارهای فرار از بازجویی / ۱۴۲

از بازپرسی تا دادگاه / ۱۴۴

تجربیات دوره زندان / ۱۵۰

چند خاطره از زندان / ۱۵۱

اطلاع‌یافتن خانواده از حبس من / ۱۵۵

آزادی از زندان ساواک / ۱۵۶

معافیت از خدمت سربازی / ۱۶۱

نفوذ در سازمان ساواک / ۱۶۲

جلسه ششم: مهاجرت

چکیده / ۱۶۵

تحصیل، کار و مبارزه در تهران / ۱۶۶

تصمیم به ازدواج / ۱۷۲

تعقیب و گریز ساواک / ۱۷۴

مهاجرت به قم / ۱۷۷

جلسه هفتم: زندگی مخفی

چکیده / ۱۸۳

زندگی مخفیانه در شهر دزفول / ۱۸۴

نقش شهید محسن صفاتی / ۱۸۷

بازگشت به قم / ۱۹۰

مهاجرت به کاشان / ۱۹۲

جذب نیروهای مستعد برای مبارزه / ۱۹۴

از تاسیس تا طراحی عملیات / ۱۹۸

حرفات مکتوبی سازمان مجاهدین خلق / ۲۰۰

از تغییر نام به «تالشعاب» در گروه منصورون / ۲۰۵

عملیات گروه «صوفیه» در بهبهان و اهواز / ۲۱۰

سفر به تهران / ۲۱۳

بخش دوم: صیانت از انقلاب

جلسه هشتم: واحد اطلاعات سپاه

چکیده / ۲۲۱

تشکیل سازمان مجاهدین انقلاب اسلامی / ۲۲۲

موضوع فرماندهی در سپاه پاسداران انقلاب اسلامی / ۲۲۴

تشکیل واحد اطلاعات سپاه / ۲۴۰

اولین دیدار با حضرت امام و شهید مطهری / ۲۴۷

رنجش آیت‌الله طالقانی و تدبیر مرحوم حاج احمد آقا / ۲۵۰

ماجرای اسناد دوران پهلوی / ۲۵۳

جلسه نهم: ترور نافرجام

چکیده / ۲۶۳

ضرورت‌های تشکیل واحد اطلاعات سپاه / ۲۶۴

اطلاعات سپاه و دولتمردان وقت / ۲۶۵

سازماندهی و اقدامات واحد اطلاعات / ۲۶۷

جذب نیرو در واحد اطلاعات / ۲۷۳

اطلاعات سپاه و انجمن حجتیه / ۲۷۶

تشکیل ضداطلاعات در اطلاعات سپاه / ۲۷۸

ترور نافرجام من / ۲۷۹

تشکیل اطلاعات سپاه تهران / ۲۸۲

جلسه دهم: ویژگی نیروهای اطلاعات

چکیده / ۲۸۵

ساختار آموزشی در واحد اطلاعات / ۲۸۶

بخش اطلاعات خارجی / ۲۹۱

دغدغه‌های عقیدتی نیروهای اطلاعاتی / ۲۹۳

تباط اطلاعات سپاه با برخی روحانیون انقلابی / ۲۹۵

ریزگ‌های نیروهای اطلاعاتی سپاه / ۳۰۰

تصادفی از شهدای واحد اطلاعات سپاه پاسداران / ۳۰۲

مشکلات سازمانی تدارکات اطلاعات سپاه / ۳۰۶

بخش چهارم: مقابله با گروه‌های سیاسی

جلسه یازدهم: گروه فداان، گروه خلق عرب

چکیده / ۳۱۱

اطلاعات سپاه و گروه فرقان / ۳۱۳

شگردهای اطلاعات سپاه برای به‌دام‌انداختن عوامل گروه فرقان / ۳۲۶

گروه خلق عرب در خوزستان / ۳۲۷

پیش‌بینی شروع جنگ براساس شواهد موجود / ۳۳۱

جلسه دوازدهم: چریک‌های فدایی خلق در شمال

چکیده / ۳۳۹

رویارویی با ضدانقلاب در شمال ایران / ۳۴۰

حادثه جنگل / ۳۴۴

ایجاد تفاهم میان نیروهای انقلابی / ۳۴۵

حادثه شهر آمل / ۳۴۷

اطلاعات سپاه و بنی‌صدر / ۳۴۷

تسلط اطلاعاتی بر فعالیت معاندین انقلاب / ۳۴۹

تحلیل اطلاعاتی رویدادهای شمال کشور / ۳۵۲

مشکلات برقراری امنیت در شمال کشور / ۳۵۳

امام خمینی و حادثه شمال / ۳۵۵

بخش پنجم: امریکا کانون توطئه

جلسه سیزدهم: سفارت امریکا

چکیده / ۳۵۹

فعالیت گروه اشرف دهقان در بندرعباس / ۳۶۰

اقدامات و اعترافات اسکندری / ۳۶۴

مقایسه غائله آمل و بندرعباس / ۳۶۵

کشور و اطلاعات سپاه قبل از تصرف سفارت امریکا / ۳۶۶

اطلاعات سپاه و تصرف سفارت امریکا / ۳۶۷

حفظ و حراست از سفارت امریکا / ۳۷۰

امام خمینی^(ره) و مسئله سفارت امریکا / ۳۷۱

جلسه چهاردهم: کشف کودتا

چکیده / ۳۸۱

زمینه‌های شرعی، کودتای نقاب (نوژه) / ۳۷۶

اهداف کودتا / ۳۸۱

گستره جغرافیایی کودتا / ۳۸۱

مشکلات عمده در دست‌گیری و محاکمه کودتاچیان / ۳۸۱

چگونگی کشف و انهدام کودتاگران / ۳۸۳

افراد و اشخاص دخیل در کودتا / ۳۸۶

رابطه سازمان مجاهدین خلق (منافقین) با کودتاچیان / ۳۸۹

ارتباط فداییان خلق و دراویش با کودتاچیان / ۳۹۱

ارتباط کودتاچیان با عشایر / ۳۹۲

امام خمینی و کودتاچیان / ۳۹۳

نکات عبرت‌آموز از کودتاگران / ۳۹۵

بخش ششم: تحریک‌های قومی و مذهبی

جلسه پانزدهم: سیستان و بلوچستان

چکیده / ۴۰۱

اوضاع سیستان و بلوچستان در آستانه شروع جنگ تحمیلی / ۴۰۲

شهید قلنبر در سیستان و بلوچستان / ۴۰۶

مدیریت امنیت در سیستان و بلوچستان / ۴۱۰

علل و عوامل ناآرامی در منطقه سیستان و بلوچستان / ۴۱۴

نقش محوری سپاه و واحد اطلاعات در سیستان و بلوچستان / ۴۱۵

نقش روحانیت و خوانین در منطقه سیستان و بلوچستان / ۴۱۷

سیستان و بلوچستان و موضوع امنیت؛ دیروز و امروز / ۴۱۹

جلسه شانزدهم: آذربایجان و شریعتمداری

چکیده / ۴۲۳

آیت‌الله شریعتمداری و حزب خلق مسلمان / ۴۲۴

نقش سپاه در خنثی کردن توطئه حزب خلق مسلمان / ۴۳۴

امام و مسئله آقای شریعتمداری / ۴۳۵

سکته امام در پی حادثه شریعتمداری و نامه شیخ علی تهرانی / ۴۳۷

دلیل آمدن امام از قم به تهران / ۴۳۸

حساسیت‌های حضرت امام به شهر قم / ۴۳۸

بخش هفتم: سازمان مجاهدین خلق

جلسه هفدهم: سازماندهی مسلحانه

چکیده / ۴۴۳

سازماندهی مسلحانه سازمان مجاهدین خلق علیه جمهوری اسلامی / ۴۴۴

راه‌پیمایی مسلحانه سازمان مجاهدین برای ترور امام خمینی / ۴۴۹

قهر آیت‌الله طالقانی و بهره‌برداری سازمان از آن / ۴۵۰

سازمان مجاهدین خلق و انحلال رتشر / ۴۵۰

سازمان مجاهدین انقلاب اسلامی و سازمان مجاهدین خلق / ۴۵۱

اطلاعات سپاه و سازمان مجاهدین خلق / ۴۵۳

تفاوت نیروهای اطلاعاتی سپاه با سازمان مجاهدین خلق / ۴۵۶

سازمان مجاهدین خلق و سفارت امریکا / ۴۵۸

رد پای سازمان در دانشگاه‌ها / ۴۵۸

سازماندهی مجاهدین خلق در خارج از کشور / ۴۵۹

اقدام نظام علیه سازمان / ۴۶۰

جلسه هیجدهم: انفجار در حزب جمهوری اسلامی

چکیده / ۴۶۷

راهبرد جدید سازمان مجاهدین خلق / ۴۶۸

فضای سیاسی خرداد سال ۱۳۶۰ / ۴۷۱

امکان دستگیری مسعود رجوی / ۴۷۳

تشکیل واحد اطلاعات و نگرانی از بازگشت ساواک / ۴۷۴

تقویت ساختار اطلاعاتی سپاه / ۴۷۴

نفوذی‌های سازمان مجاهدین خلق / ۴۷۸

حادثه هفت تیر و انفجار در حزب جمهوری اسلامی / ۴۸۱

انتصاب به فرماندهی سپاه پاسداران / ۴۸۳
راه‌پیمایی دانش‌آموزی در آستانه سال تحصیلی ۱۳۶۱-۱۳۶۰ / ۴۸۵
تشکیل کمیته مشترک مقابله با سازمان / ۴۸۶

جلسه نوزدهم: زدن کادر مرکزی سازمان

چکیده / ۴۸۹
برخورد قاطع با سازمان / ۴۹۰
به‌دام‌افتادن کادر مرکزی سازمان مجاهدین خلق / ۴۹۳
مدیریت غلطان در اطلاعات سپاه / ۴۹۹
تسلط اطلاعاتی سپاه از سال ۱۳۶۰ به بعد / ۵۰۳
تغییر رفتار بنی‌صدر پس از ۱۴ اسفند / ۵۰۵
نکاتی درباره سید مهدی هاشمی / ۵۰۶

جلسه بیستم: مردم علیه سازمان

چکیده / ۵۰۸
حمله به شبکه اجتماعی سازمان مجاهدین خلق در کرج / ۵۱۰
پیچیدگی رفتار سازمان در خانه‌های تیمی / ۵۱۷
تلاش سازمان برای کشش سیستم اطلاعاتی کشور / ۵۱۸
شکست راهبرد اندازی سازمان در سال ۱۳۶۱ / ۵۱۹
رعایت موازین حقوقی - شرعی در برخورد با مجاهدین خلق / ۵۲۱
مقابله مردم با سازمان در سهرها / ۵۲۲
خشونت متصاعد در رفتار عملیاتی سازمان / ۵۲۵
کشته‌شدن فرزندان آیت‌الله گیلانی و آیت‌الله جنتی / ۵۲۶
حضور مجاهدین خلق در کنار صدام پس از شکست در تهران / ۵۲۸
مقایسه سازمان و حزب توده / ۵۲۹

جلسه بیست‌ویکم: سازمان در کردستان و جنگل

چکیده / ۵۳۱
حضور مجاهدین خلق در عراق و فعالیت در کردستان و جنگل‌های ایران و گیلان / ۵۳۳
تدابیر اطلاعات سپاه برای مقابله با سازمان در جنگل‌های شمال / ۵۳۶
کم‌رنگ شدن اقدامات اطلاعات سپاه علیه سازمان پس از شروع جنگ / ۵۴۳
تحویل واحد اطلاعات سپاه به وزارت اطلاعات: دادن آش با جاش / ۵۴۴

فهرست اعلام

اشخاص / ۵۵۳
مکان‌ها / ۵۶۲
سایر اسامی و اصطلاحات / ۵۶۸

پیشگفتار

تاریخ شفاهی فرماندهان، مهم‌ترین منبع دفاع مقدس برای تاریخ‌نگاری و آگاهی جامعه از چیرستی، چرایی و جزئیات این رویداد بزرگ تاریخ معاصر ایران به شمار می‌رود، زیرا این فرماندهان بودند که در طرح‌های مختلف از فرمانده عالی و قرارگاه مرکزی تا فرمانده لشکر و فرمانده گردان ابعاد دفاع مقدس را طراحی، برنامهریزی و اجرا کردند و در جنگ هشت‌ساله نبردهای بزرگی را برای آزادسازی سرزمین‌های ایران و استیفای حقوق ملت و انقلاب، علیه دشمن بعثی به منصفه ظهور رساندند که پیشینه تاریخی این ملت، چنین تحول و توانمندی را کمتر یاد دارد. ایران در آینده می‌تواند با اتکا به تجربه و دستاوردهای علمی و مکتب دفاعی دوران دفاع مقدس بالنده و مؤثر زندگی کند و در محیط پیرامونی خود، ای نقش نماید.

مرکز اسناد و تحقیقات دفاع مقدس، در آبان‌ماه ۱۳۸۸، تاریخ شفاهی فرماندهان را آغاز کرد. در میان فرماندهان، سردار سرلشکر دکترباحسن رضایی فرمانده سپاه پاسداران (۱۳۷۴-۱۳۶۰) انتخاب اول و اولی بود؛ زیرا تحول در جنگ، تحول در سازمان رزم سپاه و تحول در سپاه پاسداران با انتصاب وی توسط حضرت امام به فرماندهی سپاه اتفاق افتاد. رضایی را می‌توان فرمانده صاحب سبک در تاریخ معاصر ایران دانست که موفق به خلق مکتب دفاعی و نیز سازماندهی نیروی مسلح جدید و بی‌نظیر در تاریخ نظامی کشور گردیده است.

محسن رضایی قبل از فرماندهی سپاه، اقدام بزرگ دیگری نیز انجام داده و آن را به بلوغ رسانده بود؛ او با کمک جوانان انقلابی، در شرایطی که کشور در تب و تاب ناشی از انقلاب و تحول ساختاری و بی‌نظمی دوره گذار به سر می‌برد و تشکیل واحد اطلاعاتی در نظام پس از انقلاب یادآور ساواک بود، سازمان اطلاعاتی جدیدی تأسیس کرد تا علاوه بر خدمت در سپاه، با کار اطلاعاتی نیز از نظام برآمده از انقلاب صیانت نماید. رضایی به تشکیل واحد اطلاعات و ساختاربندی آن و تشکیل اطلاعات داخلی و خارجی و کار اطلاعاتی روی گروه‌های سیاسی که بی‌نظمی پس از انقلاب آنها را برای تصاحب قدرت اغوا کرده بود، پرداخت و توانست

در سال‌های ۱۳۶۰-۱۳۵۸ و قبل از وقوع جنگ، نظام جمهوری اسلامی را از دو مهله به غایت خطرناک به سلامت عبور دهد: ۱. جنگ داخلی و تحرکات مسلحانه سازمان مجاهدین خلق (منافقین)، چریک‌های فدایی خلق و سازمان پیکار، و نیز اقدامات پنهان حزب توده؛ ۲. کودتای تیرماه ۱۳۵۹ معروف به نوژه (نقاب). جوانان انقلابی امام در واحد اطلاعات سپاه با چشمان تیزبین و نگران خود و با تلاش‌های شبانه‌روزی و ابتکار عمل و شجاعت زبانزد، بدون تجربه قبلی موفق شدند سازمان منافقین و سازمان‌های چپ را مهار کنند. علاوه بر این، توانستند بحران‌های متنوع و متفاوت در اقصی نقاط کشور مثل غائله گنبد، سیستان و بلوچستان، بندرعباس و... و بحران‌هایی که شیخ شبیر خاقانی در خوزستان و آقای شریعتمداری در آذربایجان (حزب خلق سلمان) ایجاد کردند را کنترل کنند. آنها گروه خشک مقدس و خوارج‌مآب فرقان را نیز سرکوب کردند. این دستاوردها ذیل مدیریت و فرماندهی محسن رضایی - که خود را فرزند امام می‌داند - حاصل شد.

کتاب پیش رو حاصل ۲۱ جلسه گفت‌وگوی مرکز اسناد و تحقیقات دفاع مقدس با جناب آقای دکتر محسن رضایی است که از بهمن ۱۳۸۸ شروع شد و تا تیر ۱۳۸۹ ادامه یافت و اکنون پس از مراحل آماده‌سازی و تدوین، در معرض مطالعه مردم و نخبگان کشور است. در شروع کار، ایده تاریخ شفاهی فرماندهان جنگ از طرف مرکز به آقای دکتر رضایی پیشنهاد شد و ایشان پس از حدود ۶ ماه پذیرفتند مصاحبه رباره دفاع مقدس را شروع کنند، اما مرکز بر این نظر بود که چند جلسه نیز به منشأ اجتماع، طبقاتی، خانوادگی آقای رضایی و همچنین نقش ایشان در واحد اطلاعات اختصاص یابد که جاذبه بودن مصاحبهات و اهمیت آنها موجب شد ۲۱ جلسه مصاحبه را شامل شود. بنابراین، جلد اول تاریخ شفاهی دکتر رضایی از سه بخش عمده تشکیل شده است: دوره نوجوانی، دوران مبارزه و دوره واحد اطلاعات.

در جریان ایده‌پردازی و طراحی، موضوع‌بندی، طرح سؤال، انجام مصاحبه، ضبط تصویر و صدا، پیاده کردن سی‌دی مصاحبه، کنترل متن پیاده‌شده براساس محتوای ضبط‌شده، تایپ، مطابقت و نمونه‌خوانی، اصلاح تایپ، پرینت متن، تدوین اول، تدوین دوم، اصلاحات تدوین اول و دوم، تیرگذاری، بخش‌بندی و فصل‌بندی، تنظیم پاورقی‌ها، جاسازی عکس و نقشه، مدیریت آماده‌سازی جلسه‌ها تا تدوین اولیه متن و نیز انجام امور آماده‌سازی کتاب تا مرحله چاپ، بازبینی نهایی، مدیریت و نظارت علمی پروژه و نهایتاً در صفحه‌آرایی و طرح جلد و چاپ آن، ده‌ها نفر از مسئولان، مدیران، کارشناسان، نخبگان و کارورزان همکاری داشته‌اند.

این اثر پس از جناب آقای دکتر رضایی، مرهون فعالیت و انگیزه و تلاش کلیه این عزیزان است. مدیریت اجرایی پروژه به عهده آقای حجر اردستانی بوده است. ویراستاری محتوایی کتاب را آقای دکتر حسین احمدی و ویراستاری ادبی را خانم زهرا گل محمدی انجام داده‌اند. مدیریت جلسه‌ها و دعوت از کارشناسان و مدیران وقت واحد اطلاعات نیز به عهده سردار اصغر رسول‌زاده بوده است. همچنین آقای یدالله ایزدی مسئول بخش تاریخ شفاهی مرکز، در مدیریت مجموعه کار ایفای نقش کرده است. نوارهای مصاحبه را خانم لیلا خازنی پیاده کرده است و تایپ آن را خانم‌ها لیلا رستمی و معصومه رحیمی صائین و آقای حسین مجیدی و مطابقت‌ها و بازبینی را خانم فاطمه اردستانی و خانم فریده چمک انجام داده‌اند. در بررسی و کنترل نهایی متن و تهیه فهرست اعلام، خانم‌ها مریم حقانی، شیوا حیدری، زینب محمدخانی و سمانه قاسمی همکاری داشته‌اند. تصویربرداری جلسه‌های مصاحبه هم به همت آقایان محمود پاسراد، محسن سالارعباسی و جانر محمودی صورت گرفته است. این اثر ملی بدون همکاری نامبردگان و تلاش ساعیانۀ ایشان و همچنین مجموعه عزیزان مرکز، نیز مدیران و کارشناسان و کارمندان دفتر جناب آقای دکتر رضایی به انجام نمی‌رسید و مرکز از کلیه آنان صمیمانه تشکر و قدردانی می‌نماید.

مرکز امیدوار است تاریخ شفاهی کشور به سرانجام رضایی، بخشی از ناگفته‌های تاریخ سراسر مجاهدت انقلاب اسلامی و خون‌دل‌های حور شده برای حفظ نظام مقدس جمهوری اسلامی را بازتاب دهد و آیندگان نیز از آن منتفع شوند.

جلد دوم تاریخ شفاهی آقای دکتر رضایی، تجاوز سراق و مقاربت ملی در مقابل تجاوز را شامل می‌شود.

مرکز اسناد و تحفة آفاق مقدس

۲۲ بهمن ۱۳۸۴

مقدمه

کتاب پیش رو، تاریخ شفاهی آقای دکتر محسن رضایی، مسئول وقت واحد اطلاعات سپاه پاسداران است. دکتر ایرانی است که نام محسن رضایی را نشنیده باشد یا وی را نشناسد، اما کمتر کسی روزگاری و زمانه پرفرازونشیب رضایی و سختی‌های او و نقش منحصر به فرد وی در حفظ نظام، مهار بحران‌های سیاسی، جنگ‌های داخلی و ترورهای سازمان مجاهدین خلق (منافقین) و بعضی گروه‌های نمونه‌ای مثل چریک‌های فدایی خلق و پیکار مطلع است.

شخصیت کتاب دارا است از ابعاد اجتماعی طبقه محروم و طبقه کارگر با قومیت عشایری و بختیاری است. او در زمستان، در توج قشلاق در روستایی واقع در ۷ کیلومتری مسجدسلیمان، دیده به جهان گشوده و در خردسالی همراه با پدر و مادر از "چلگرد" محل ییلاق تابستانی به "لالی" محل قشلاق کوچ می‌کرده است. خودش می‌گوید: «۴ ساله که بودم بعضی شب‌ها با صدای زوزه گرگ‌ها خوابم می‌برد یا برخی وقت‌ها آب از زیر چادر به درون آن نفوذ می‌کرد و باید از چادر بیرون می‌آمدم، این درحالی بود که عشایر چادرها را با وی بزد درست می‌کردند و حتی باران شدید هم به آن نفوذ نمی‌کرد».

محسن رضایی از ۴، ۵ سالگی برای رفع مشکلات اقتصادی خانواده به پدر کمک می‌کرد، به همین دلیل زمان فرارسیدن تحصیل از رفتن به مدرسه امتناع ورزید. «یک نفاق، زندگی او را زیرورو کرد و با ورود به مدرسه شبانه و آغاز تحصیل به تدریج وارد دنیای دیگری شد که در هنرستان ظهور پیدا کرد و رضایی قوام و شکل ملی به خود گرفت. ورود به هنرستان فنی اهواز وابسته به شرکت ملی نفت، آرزوی بسیاری از جوانان خوزستانی از جمله آقای رضایی بود، زیرا از این طریق امکان استخدام در شرکت نفت فراهم می‌شد و علاوه بر جابه‌جایی طبقاتی، او می‌توانست به پدر و مادر نیز کمک کند، اما اگر هنرستان برای والدین بسیاری از دانش‌آموزان نان و آب به ارمغان می‌آورد، برای "حاج نجف" و "بی‌بی زنان" جز نگرانی و اضطراب و ملاقات با فرزندشان در زندان چیزی به دنبال نداشت. زیرا محسن رضایی با ورود به هنرستان در سن ۱۶، ۱۷ سالگی به مبارزه

سیاسی با رژیم شاه می‌پردازد و چندی بعد ساواک او را دستگیر می‌کند و مورد شکنجه و آزار قرار می‌دهد؛ اما گزارش‌هایی که وی قبل از دستگیری از فعالیت‌های رژیم در استان فارس و بوشهر و... تهیه کرده و برای رد گم کردن در آن به خدمات رژیم به محرومین اشاره کرده بود، باعث شد ساواک کوتاه بیاید و وی را از زندان آزاد کند. رضایی از آن پس، مبارزه را جدی‌تر دنبال می‌کند و با چند تن از دوستان خوزستانی خود مثل علی شمعانی، غلامعلی رشید، فریدون مرتضایی و... گروه منصورون را تشکیل می‌دهد و از زندگی علنی به مبارزه مخفی و زندگی در خانه‌های تیمی روی می‌آورد. محسن رضایی در آستانه ورود به زندگی مخفی، در کنکور سراسری در رشته مکانیک در دانشگاه علم و صنعت قبول می‌شود و در فاصله کوتاهی به توصیه روحانی سرشناس منطقه نازک، حاج آقا جلالی خمینی، به خواستگاری دختر خانواده محترم خدنگ می‌رود و سرکار خانم خدنگ محسن رضایی را به‌عنوان همسر می‌پذیرد. از این پس، رضایی باید علاوه بر ادامه تحصیل و مبارزه، کار هم می‌کرد، چون تأمین مخارج زندگی، دیگر برعهده او بود. او به استخدام یک کارخانه نساجی در غرب تهران درآمد، اما مبارزه بر تأمین معاش و تحصیل غلبه داشت. همسر رضایی نیز دلیل شرط ضمن عقد مبنی بر اینکه هر کجا رضایی رفت او هم در کنارش باشد، وارد خط تیر شد و از تهران به قم، دزفول، کاشان و... مهاجرت کرد که هر کجا برای خود داستانی مجزا دارد. شنیدنی و خواندنی است.

ورود مردم به مبارزه علیه رژیم پهلوی در سال‌های ۱۳۵۷ - ۱۳۵۶، دوره دیگری از زندگی آقای رضایی است که با استقرار امام در مدرسه علوی در خیابان ایران و پیروزی انقلاب اسلامی در ۲۲ بهمن ۱۳۵۷، همراه است. موضوع‌های مورد اشاره، هفت جلسه از بیست و یک جلسه این کتاب را به خود اختصاص داده است.

با پیروزی انقلاب و شکل‌گیری نظام جمهوری اسلامی و تأسیس سپاه پاسداران، محسن رضایی تشکیل یک سازمان سیاسی جدید را در اولویت قرار داد تا بتواند در مقابل سازمان مجاهدین خلق و گروه‌های سیاسی چپ کار تشکیلاتی انجام دهد و از نظام صیانت کند. رضایی در این باره می‌گوید: «وقتی انقلاب پیروز شد، دو خطر عمده را پیش‌بینی می‌کردیم؛ یکی کودتا و دیگری حرکت مسلحانه سازمان مجاهدین خلق که در هر دو صورت مانند زمان ملی شدن نفت، روند انقلاب از دست مردم گرفته می‌شد.» تشکیل سازمان مجاهدین انقلاب اسلامی متشکل از گروه‌های هفتگانه "منصورون، امت واحد، بدر، فلق، صف، فلاح و موحدین" براساس این درک صورت گرفت که به‌عنوان بازوی نظام جمهوری اسلامی، بتواند مانع روی دادن دو اتفاق مذکور شود. در سازمان، نیروهای انقلابی صرف‌نظر از مرزبندی‌های چپ و راست و میانه و... - که سال‌های بعد اتفاق افتاد - حضور داشتند؛

از جمله محسن رضایی، بهزاد نبوی، مصطفی تاجزاده، محمدباقر ذوالقدر، مرتضی الویری، حسین زیبایی، محمد سلامتی و... رضایی خیلی زود به این جمع‌بندی رسید که با سازمان مجاهدین انقلاب اسلامی نمی‌توان جلو سازمان مجاهدین خلق (منافقین) ایستاد و باید همه وقت و فکر خود را در سپاه به کار بگیرد از این رو، تأسیس واحد اطلاعات را دنبال کرد. این درحالی بود که اختلافات نیز در سازمان مجاهدین انقلاب اسلامی پدیدار شده بود که به تدریج کار بالا گرفت و مآلاً به انحلال سازمان انجامید.

رضایی در این باره می‌گوید: شروع ترورهای گروه فرقان و به‌شهادت‌رساندن آیت‌الله مطهری، سپس ترور ناموفق هاشمی رفسنجانی نشان داد که ما از حوادث عقب هستیم و درحالی که تشکیل واحد اطلاعات، با مخالفت جدی روبه‌رو بود و اطلاعات در نظام پس از انقلاب یادآور ساواک بود، واحد اطلاعات با کمترین امکانات و درواقع با هیچ راه‌اندازی شد و به قضیه گروه فرقان ورود کرد و گودرزی رهبر گروه با تعداد دیگری از کادرهای این گروه که نشان تحجر دینی به ذهن و زبان داشتند، دستگیر شدند. آثار مارضه دیدگاه‌های مختلف با منشأ بیرونی و درونی و تحریک بیرونی و سهم‌خواهی از انقلاب سر از کار کرد و جریان‌های چپ شامل چریک‌های فدایی خلق، سازمان پیکار و تحریک‌های قومی در آذربایجان، خراسان، گنبد، سیستان و بلوچستان و هرمزگان و بندرعباس به‌نوبت و بعضاً هم‌زمان غائله درست کردند و موجب ناآرامی و ناامنی شدند. واحد اطلاعات سپاه به فرماندهی محسن رضایی، با جانفشانی و بی‌پایایی نیروهای انقلاب که درون سپاه تجمع داشتند با بحران‌ها به مقابله برخاست و یکی یکی آنها را کنار زد و محل‌های درگیری را امن ساخت. در دوران حضور محسن رضایی در واحد اطلاعات، موضوع از سایر موضوعات امنیتی سال‌های ۱۳۶۰-۱۳۵۸، دامنه فراگیر و خطر بیشتری داشت. حزب خلق مسلمان و مرجعیت آیت‌الله شریعتمداری، ۲. سازمان مجاهدین خلق، ۳. کودتای نافرجام نقاب (۱۳۵۹).

رضایی به‌عنوان مسئول اطلاعات کشور در کلیه موضوع‌های مورد اشاره ورود فعال و میدانی داشته و برای مهار تجدیدنظرطلبی گروه‌های سیاسی و حفظ انقلاب، نظام جدید در بسیاری از موارد، صحنه عملیات امنیتی را از نزدیک مدیریت و فرماندهی کرده است. این نقش در سیستان و بلوچستان، بندرعباس، آذربایجان و به‌خصوص در گنبد بسیار مشهود بوده است. باوجود خطر از ناحیه چریک‌های فدایی خلق، حزب توده و... از نظر رضایی سرآمد خطر برای امنیت نظام جدید از ناحیه سازمان مجاهدین خلق بوده است که به‌دلیل پیوستگی‌شان با برخی روحانیون سرشناس و بزرگان و نیز نفوذ عمیق درون بخش‌های حساس نظام و جاذبه اجتماعی آنها نزد جوانان دختر و پسر کشور، مهار و برخورد با آنها ساده نبوده است.

انفجار ۷ تیر و ۸ شهریور ۱۳۶۰ در حزب جمهوری اسلامی و ساختمان نخست‌وزیری و شهادت آیت‌الله دکتر بهشتی و رجایی و باهنر و ده‌ها نفر دیگر از صاحب‌منصبان نظام، این درک را تأیید می‌کند. رضایی با همکاری نیروهای واحد اطلاعات سپاه در روندی رو به رشد، کنترل سازمان و مقابله با آن را دنبال کردند و با نفوذ به درون سازمان، ضربات مهلکی به منافقین وارد آوردند. همچنین با کشتن تعدادی از سران سازمان به‌خصوص موسی خیابانی، اشرف ربیعی و چند تن دیگر سبب تغییر راهبرد سازمان شدند. اعضای سازمان مجاهدین خلق با پی‌بردن به ناتوانی در ساقط کردن نظام، ادامه فعالیت خود را از درون کشور به خارج منتقل ساختند و با استقرار در فرانسه رویکرد جدیدی را در مقابله با نظام جمهوری اسلامی اتخاذ کردند که علاوه بر ادامه ترورها و ایجاد اغتشاش اجتماعی، قرار گرفتن در کنار صدام و حزب بعث در جنگ علیه ایران، مهم‌ترین هدف سازمان تعیین شد. داستان کودتا نیز شنیدنی و کشف و خنثی کردن آن یک حادثه الهی و نیز نشانه رشد و بلوغ واحد اطلاعات در بیکره نظام جمهوری اسلامی است. از تاریخ شفاهی آقای محسن رضایی ۱۳ جلسه به مباحث پس از انقلاب و مقابله با بحران‌ها و رفتار نظام گم‌گشت‌های سیاسی اختصاص یافته است.

نظر دکتر محسن رضایی آن است که مباحث امنیتی سال‌های ۱۳۶۰ - ۱۳۵۸ برای اولین بار بازگو می‌شود و مجری تاریخی می‌باشد. ایشان معتقد است با گذشت حدود ۳۴ سال از حوادث ابتدای دهه ۶۰ و مقطع صدر انقلاب و دهه‌ای در تشریح جزئیات موضوعات و مسائل، این متن باید در چارچوب امکانات موجود مورد مطالعه قرار گیرد و انتظار دقت ریاضی از آن نداشت، زیرا هم شفاهی است و هم پس از سه دهه بیان می‌شود. با این‌همه، برای احصاء دقیق‌تر و بیشتر موضوع‌ها و مسائل، در هر جلسه، مدیران واحد اطلاعات در بخش‌های چپ، راست، التقاط و کارشناسان مربوطه، از سوی دفتر آقای رضایی دعوت می‌شدند و آنها در پیش‌جلسه، حدود یک تا دو ساعت درباره موضوع صحبت می‌کردند و در تعاطی صحبت‌های آن‌ها اشتباهات اصلاح می‌شد، سپس آقای رضایی در جلسه حاضر می‌شد و گفت‌وگو می‌کرد.

در ۲۱ جلسه گفت‌وگوی انجام‌شده، افراد زیادی از دوستان، هم‌مبارزان قبل از انقلاب، مدیران و کارشناسان واحد اطلاعات حضور داشتند و به غنای بحث و اصلاح اظهارات کمک می‌کردند و بعضاً در سؤال از آقای رضایی مشارکت داشتند.

گفت‌وگوها پس از پیاده‌شدن و تهیه متن نهایی، در اختیار دکتر رضایی قرار گرفت و ایشان بعضی اصلاحات و بعضی حذف‌های مختصر را در متن اعمال کردند. علاوه‌براین، با نظر ایشان، متن به آقایان دکتر غلامعلی رشید، دکتر حسین علایی و آقای محمد جعفری برای اظهارنظر

داده شد و نظرات آنها با نظارت آقای رضایی اعمال شد. در این میان، نظرات آقای رشید بیشتر موضوعیت داشت، زیرا ایشان در زمان مبارزه به آقای رضایی نزدیک بود.

موضوع دیگر، اسم کتاب است که مدت زیادی چاپ کتاب را به تعویق انداخت. نام‌های "مبارزه برای انقلاب"، "در مسیر انقلاب"، "در مسیر آزادی و استقلال"، "راه انقلاب اسلامی" و... پیشنهاد شدند. آقای رضایی هم نام‌هایی را پیشنهاد کردند که مجری طرح آن را متناسب با موضوع کتاب تشخیص نداد. سرانجام آقای رضایی نام "راه" را انتخاب و بر آن تأکید کردند.

گفت‌وگوهای مباحث کتاب از تولد و نوجوانی، مبارزه و شرایط پس از انقلاب و مسائل امنیتی سال‌های ۱۳۶۰ - ۱۳۵۸، در هفت بخش سازماندهی شده و ذیل هر بخش دو سه جلسه و در بخش مروری به سازمان مجاهدین خلق پنج جلسه درج شده است.

بخش اول: خانواده و نوجوانی

بخش دوم: دوران مبارزه

بخش سوم: مسائلی از انقلاب

بخش چهارم: مقابله با رده‌های سیاسی

بخش پنجم: امریکا کانون، توطئه

بخش ششم: تحریک‌های قوم و نژادی

بخش هفتم: سازمان مجاهدین خلق

حسین اردستانی

بهمن ۱۳۹۴